

21 d'octubre, Palau de la Generalitat

El Govern de la Generalitat, a través del Programa per al Memorial Democràtic, organitza el proper divendres, 21 d'octubre, el primer *Homenatge oficial als deportats i deportades als camps de concentració nazis*. L'acte, que coincideix amb la commemoració del 60è aniversari de l'alliberament dels camps nazis, respon a la voluntat del Govern català d'impulsar una política pública de recuperació de la memòria històrica al nostre país.

L'acte d'homenatge, presidit pel president de la Generalitat, Pasqual Maragall, l'obrirà el conseller de Relacions Institucionals i Participació, Joan Saura. Tot seguit, l'escriptor Jorge Semprún, deportat al camp alemany de Buchenwald amb només 19 anys, pronunciarà una conferència sobre la seva vivència de l'horror nazi. Després, es lliurarà un petit obsequi a cadascun dels homenatjats que simbolitza la pèrdua de llibertat. El president de la Generalitat, Pasqual Maragall, tancarà l'acte.

Es preveu que prop de trenta deportades i deportats als camps de concentració nazis assistiran a l'acte d'homenatge. Alguns arribaran de diferents punts de França, ja que, en no poder tornar al nostre país després de l'alliberament dels camps, van continuar vivint a l'exili, fins i tot després de l'arribada de la democràcia.

LA DEPORTACIÓ

Aproximadament, 10.000 republicans espanyols van ser deportats als camps de concentració i extermini nazis durant la Segona Guerra Mundial. Uns 6.500 hi van perdre la vida. La majoria, van patir l'horror de l'holocaust a Mauthausen (Àustria) i els seus camps annexos, i uns 4.800, 1.500 dels quals catalans, van estar empresonats al camp de Gusen. La gran majoria dels espanyols deportats formaven part dels 500.000 exiliats a França al final de la Guerra Civil. El seu compromís amb la lluita antifranquista i la col·laboració que molts van prestar a la Resistència francesa, per seguir combatent el feixisme, els va convertir en enemics de Hitler.

Els primers deportats espanyols van arribar a Mauthausen l'agost de 1940 en un tren de càrrega, sense menjar ni aigua i suportant temperatures extremes. El 13 de desembre arribaria el contingent d'espanyols més gran: 849 homes que van viatjar a "l'infern de Mauthausen" sense saber on anaven, tancats tres dies i tres nits en vagons de bestiar. En uns mesos, els "rojos espanyols" (*rotspanien*), com els anomenaven, es van convertir en un dels grups més nombrós del camp. Quasi tots van treballar a la pedrera de granit situada a 1 km del camp, on van formar part de la cadena de treballs forçats. Molts hi van morir víctimes de la fatiga, la calor o els cops i les vexacions dels guardians de les SS. A més de Mauthausen, altres camps com Ebensee, Buchenwald o Ravensbrück, van ser també destinació de molts deportats espanyols.

Encara avui no hi ha cap registre complet dels deportats catalans i espanyols, però els arxius de camps com el de Mauthausen i les aportacions d'alguns presoners, com Juan de Diego o Casimir Climent, han estat claus per consensuar la xifra de 10.000 deportats. Altres investigacions, com la desenvolupada per Montserrat Roig l'any 1977, també han contribuït a descobrir el drama d'aquells republicans víctimes del nazisme. Com a homenatge a tots ells, el Govern de la Generalitat col·labora amb l'Amical de Mauthausen amb l'objectiu d'elaborar la llista completa de catalans i catalanes deportats als camps nazis.

PER QUÈ UN ACTE D'HOMENATGE ARA?

L'objectiu de l'acte d'homenatge del dia 21 és fer un reconeixement oficial als homes i dones que van patir l'horror nazi perquè van defensar la llibertat i la democràcia. Coincidint aquest any amb la commemoració arreu del món del 60è aniversari de l'alliberament dels camps, el Govern de la Generalitat homenatja, per primer cop de forma oficial, els deportats i deportades del nostre país. Es tracta d'un reconeixement públic que els deportats espanyols no van trobar en acabar la guerra, ja que el règim de Franco no els va permetre tornar a casa. Tampoc durant la transició no es va fer cap reconeixement de la seva odissea ni de la seva defensa dels valors que sostenen la nostra democràcia.

L'homenatge de divendres és la culminació d'un seguit d'actes de reconeixement als deportats del nostre país que s'han celebrat aquest any. El Programa per al Memorial Democràtic ha organitzat i subvencionat les visites de deportats catalans als camps de Mauthausen i Ravensbrück. En nom del Govern, el conseller de Relacions Institucionals i Participació, Joan Saura, va encapçalar la delegació catalana en la commemoració de l'alliberament de Ravensbrück i també la que va participar en els actes commemoratius de Mauthausen, integrada a més per representants de totes les forces polítiques del Parlament. Per primer cop, la Generalitat actuava com els seus homòlegs d'altres països europeus, que han organitzat homenatges i reconeixements diversos als qui van patir l'horror dels camps nazis.

Una altra acció iniciada en el mateix sentit és l'acord de Govern per promoure la construcció a Barcelona d'un monument a les víctimes de la deportació, d'acord amb l'Ajuntament de la capital catalana.

Tots els actes de reconeixement als deportats i deportades als camps nazis s'emmarquen en la voluntat del Govern d'impulsar polítiques públiques de recuperació de la memòria històrica. Aquest objectiu, assumit pel Departament de Relacions Institucionals i Participació, s'articula en tres grans eixos: retre homenatge i desgreuge a totes les víctimes de la lluita per la democràcia; proclamar els valors sobre els quals descansa la nostra democràcia, i preservar la memòria de la lluita contra el franquisme.

PROGRAMA PER AL MEMORIAL DEMOCRÀTIC

El Memorial Democràtic serà la institució de la Generalitat encarregada d'impulsar una política pública de recuperació de la memòria històrica, considerada pel Govern com un dret de la ciutadania d'una societat democràtica sana i lliure i, per tant, un deure de l'Administració pública. El Programa per al Memorial Democràtic, assignat al Departament de Relacions Institucionals i Participació, ja ha emprès diverses iniciatives i col·labora activament amb els grups i les associacions que des de la societat civil treballen per recuperar la memòria democràtica.

D'ençà que es va constituir, el Programa ha iniciat, entre altres, aquestes accions:

- Organització dels viatges de les delegacions catalanes a Ravensbrück i Mauthausen, encapçalades pel conseller Saura.
- Patrocini de la presència de les entitats i les associacions dedicades a la recuperació de la memòria històrica a FiraGran.
- Obertura, per primer cop, d'una convocatòria de subvencions a projectes d'entitats sense afany de lucre i ajuntaments, adreçats sempre a retre homenatge, commemorar, difondre o recercar persones, llocs o esdeveniments significatius per rehabilitar la nostra memòria democràtica.
- Signatura de convenis amb universitats, com ara el Pla pilot per a la localització, registre i senyalització dels llocs emblemàtics de la Guerra Civil (1936-1939), la repressió franquista i la lluita antifranquista a les comarques de la demarcació de Lleida, i centres d'estudi per dinamitzar la recerca històrica en aquest camp;
- Organització, per resolució del Parlament de Catalunya, d'un acte "En reconeixement de les víctimes de la dictadura per causa de la seva orientació sexual" (Palau Robert de Barcelona, 28 de setembre de 2005);
- Signatura d'un conveni de col·laboració amb l'Ajuntament d'Elna per difondre la història de la Maternitat Suïssa d'aquesta localitat;
- Discussió i debat preparatori per configurar el projecte del Memorial Democràtic de Catalunya, a partir d'una comissió assessora formada per historiadors i museògrafs de tendències diverses que properament presentarà les seves recomanacions;
- Preparació de la redacció del Projecte de Llei de creació del Memorial Democràtic de Catalunya;
- Organització de l'acte d'homenatge a les deportades i deportats als camps nazis;
- Promoció, per encàrrec del Govern i d'acord amb l'Ajuntament de Barcelona, de la construcció d'un monument en memòria de les deportades i deportats catalans als camps nazis;
-

- Commemoració del 30è aniversari de la mort de Franco amb la projecció simultània el 20-N, en diverses localitats del documental “Entre el dictador i jo”, rodat per sis directors de menys de 30 anys.

HOMENATJATS ASSISTENTS A L'ACTE

Jorge Semprún (Madrid, 1923)

Acabada la guerra, el 1939, amb només 16 anys, Jorge Semprún es va haver de traslladar a París amb la seva família. Un cop allà, s'integra a la Resistència durant l'ocupació alemanya de França. Amb 19 anys, la Gestapo el captura i el deporta al camp de concentració de Buchenwald (Alemanya), on restarà presoner fins als 21.

Després del seu alliberament, ja com a dirigent del Partit Comunista d'Espanya a l'exili, es va lliurar a una intensa activitat clandestina. El 1964, va començar la seva carrera literària, marcada per la seva experiència al camp de Buchenwald, en la qual destaquen títols com *El largo viaje*; *Autobiografía de Federico Sánchez*; *La segunda muerte de Ramón Mercader*; *El desvanecimiento*; *La montaña blanca*; o *Veinte años y un día*.

Semprún, però, no ha deixat mai la política. El 1988 va ser nomenat ministre de Cultura del Govern de Felipe González, càrrec que va ocupar fins al 1991.

José M. Aguirre Salaberria

La família del José Maria coneix el feixisme des del mateix any 36, quan la mare i set fills han de marxar del seu Irun natal i refugiar-se a França. El fan presoner el desembre del 1940 i el deporten a Mauthausen. Ell diu que li deu la vida a César Orquin, el responsable d'un comando de construcció que va procurar aplegar un bon nombre d'espanyols, que va fer el possible per salvar el màxim de compatriotes malgrat l'extrema duresa del camp. Va fugir quan el traslladaven a Ebensee, on el règim nazi havia decidit concentrar els presoners en galeries subterrànies i fer-les explotar, amb la idea no deixar testimonis d'aquelles atrocitats que van ser els camps de la mort.

Josep Alcubierre Pérez

La seva família queda marcada pel fet que el seu germà Miquel havia estat delegat de Transports de la Generalitat republicana. Refugiat a la ciutat francesa d'Angulema el 1940, forma part del comboi dels 927, el primer tren d'Europa occidental amb destinació a un camp de concentració nazi, el de Mauthausen. Aquest tren transportava exclusivament republicans espanyols, famílies senceres, població civil que s'havia refugiat a França. El seu pare va morir al camp de Gusen. Ell, com molts altres, mai no ha tornat a Espanya. Encara avui viu a Angulema.

Jaume Álvarez Navarro

Amb només 17 anys s'incorpora a la brigada de carrabiners i participa en la batalla del Segre. Ferit, arriba als camps francesos d'Argelers i Gurs, on és

reclutat per la legió francesa. És lliurat als alemanys, condemnat a treballs forçats com a presoner de guerra i deportat a Mauthausen, camp de concentració on van morir 150.000 persones, entre les quals 7.000 republicans espanyols. És el president actual de l'Amical de Mauthausen i altres camps, organització nascuda clandestinament en ple franquisme i que durant anys ha lluitat per perpetuar la memòria dels deportats.

Joan Baptista Nos Fibla

És un dels joves integrants del comboi dels 927. En arribar a Mauthausen va ser separat de la seva mare, que després d'un penós viatge va tornar a Espanya. Les incansables gestions d'aquella dona van fer que tingués el privilegi de ser un dels pocs repatriats des del camp; això sí, amb l'amenaça que no podia explicar res del que hi havia vist. El seu retorn del camp va comptar amb el vistiplau del Ministeri d'Afers Estrangers, al capdavant del qual hi havia Ramon Serrano Suñer, que durant anys va negar que se sabés res de la presència d'espanyols als camps de concentració.

Francesc Batiste Bayle

Surt amb 19 anys del seu Vinaròs natal per combatre amb l'Exèrcit Popular. Batalla del Segre, Batalla de l'Ebre, camp d'Argelers, companyia de treball francesa, captura per part dels alemanys... Francesc segueix la tràgica trajectòria de molts joves que havien decidit donar suport a la legalitat i als ideals republicans. Explica el seu pas pel camp de concentració en el llibre *El sol se extinguí en Mauthausen*. Per tal que no s'apagui mai més la llum, segueix, incansable, fent xerrades sobre aquella experiència.

Ramon Buj Ferrer

Militant de les joventuts del PSUC, va combatre com a voluntari de l'exèrcit republicà en el cinquè cos de l'exèrcit de l'Ebre, el conegut regiment Líster. Un cop a França, després d'Argelers i Agde, l'anomenat camp dels catalans, passa a una companyia de treball. Durant l'ocupació alemanya a França, com molts altres, fa sabotatge, la qual cosa li val una condemna a treballs forçats. Incansable, participa en la revolta del penal de Mende, al Rosselló, on estava presoner. Aquest fet serà definitiu per a la seva deportació al camp d'extermini de Dachau.

Neus Català Pallejà

Militant del PSUC, treballa d'infermera durant la Guerra Civil. Aconsegueix passar la frontera amb una colònia d'infants refugiats a Premià de Dalt. Tots arriben a França sans i estalvis. Juntament amb el seu marit, de seguida es convertirà en una col·laboradora activa de la Resistència. Després de passar per diverses presons franceses, és deportada a Ravensbrück, un terrible camp de concentració per a dones i nens. Les impressions d'aquell camp estan magníficament plasmades en el seu llibre *De la resistència a la deportació*,

sobretot quan Neus Català diu: “Dante reposa en pau. No el va conèixer l’infern. L’infern de veritat era a Ravensbrück.” Allà, hi van morir 100.000 persones.

Mariano Constante Campo

Pot haver-hi un record bo de l’estança al camp de Mauthausen? La solidaritat. En el llibre *Los años rojos. Holocausto de los españoles*, Mariano Constante ens explica com s’organitzaven per intentar ajudar els companys més necessitats, racionant encara més l’escàs menjar i donant-lo a qui més el necessitava. I una prioritat, com ell diu amb el seu parlar aragonès que els llargs anys de residència a França no han fet perdre: “Ayudar a los zagales”, els més joves, els qui havien de sobreviure, als quals se’ls mirava de buscar llocs més còmodes dins del camp perquè en poguessin sortir vius i explicar-ho a la humanitat.

Josep Egea Pujante

Membre de les joventuts de la CNT, s’incorpora amb 18 anys a l’exèrcit republicà amb la Lleua del Biberó. Un cop a França es troba amb la disjuntiva de molts espanyols: o acceptava formar part d’una companyia de treballadors o de la legió estrangera, o era tornat a Espanya. Els alemanys el capturen a Belfort i l’envien amb el seu pare a Mauthausen, també conegut com el camp dels espanyols. Els republicans van ser dels primers a arribar-hi i els últims a anar-se’n. Allà el Josep, amb el número 5.894, va patir quatre anys d’infern. El seu pare no va sobreviure.

Lluís Estañ Alfonsea

Com a tinent de l’exèrcit republicà va lluitar en nombrosos camps de batalla durant la Guerra Civil. Com molts dels espanyols que els francesos recluten per a les companyies de treballadors és enviat al Canal de la Mànega, un dels llocs més perillosos davant el ja inaturable avanç alemany. El gener de 1941 ingressa a Mauthausen, on, amb el número 4.375, va veure la mort de molts companys per fam, malaltia i esgotament.

Antònia García-Risco Luís

Els trens marquen la infantesa de l’Antònia. El tren que la porta a l’exili, el tren que surt d’Angulema, aquell comboi dels 927 que els deixa a Mauthausen. Després de veure amb desesperació com s’emporten el seu pare, ella i la seva mare reprenen un viatge incert, amb una parada tenebrosa a Ravensbrück. Finalment, les dones i criatures petites d’aquell tren són traslladades a Espanya. L’Antònia i la seva mare van ser internades en condicions molt precàries al Palau de Missions de Montjuïc. Van tardar anys a saber res del seu pare, que va morir a Gusen.

Marcel·lí Garriga Cristià

La conseqüència final de la seva militància a la CNT és la deportació al camp de Buchenwald. Ara, viu a Vilanova i la Geltrú, on té el privilegi de tenir el seu nom escrit en un monument, un dels pocs monuments d'homenatge a la deportació dels republicans espanyols que hi ha a casa nostra, quan encara avui s'ha de conviure amb monuments franquistes.

Edmundo Gimeno Font

Malgrat ser massa jove per fer la guerra d'Espanya, la seva curta edat no l'eximeix de l'exili a França, de col·laborar amb la resistència francesa i, després de ser capturat per la Gestapo, de conèixer l'inferral periple dels camps de Buchenwald, Dora i Bergen-Belsen. L'alegria de l'alliberament per part de les tropes del general Montgomery es barreja amb la impotència dels milers de morts que encara hi va haver després de la victòria. I una gran decepció: veure que tots els deportats tornaven a casa i que els espanyols no eren reclamats pel seu Govern. Com molts altres, l'Edmundo ha volgut combatre el silenci de la dictadura i l'oblit de la democràcia amb les seves memòries.

Joaquín López Raimundo

Com molts altres que avui ja no són entre nosaltres, el Joaquin va ser dels primers a explicar l'experiència dels camps en una obra que en aquell moment va ser un agosament, *Els catalans als camps nazis* de Montserrat Roig. Era l'any 77 i enmig d'aquella transició plena de renúncies, aquella investigació pionera revelava l'internament i la mort milers de republicans espanyols. El Joaquin va ser deportat a Mauthausen i Gusen, el camp, diu, on molts companys espanyols es desanimaven de manera letal, on el gas es va utilitzar no només a les cambres d'extermini, sinó també en camions de transport, on tanta gent va trobar una sortida definitiva en la filferada elèctrica. Avui, amb el Joaquin són presents aquells companys que es van quedar en el camí.

Antonio Lozano Bonafont

Com molts d'aquells nois als qui la guerra, i sobretot la victòria franquista, van escapar la joventut, l'Antonio coneixerà els rigors dels camps francesos de l'Ariège. Les autoritats franceses, que no el poble francès, consideraven aquells espanyols uns *indésirables*, uns rojos indesitjables. És deportat a Mauthausen, on va veure morir el seu germà. A Mauthausen no gravaven el número a la pell, però sí a l'ànima. No oblidarà mai el seu, el 4.146.

Joan Mallofré Nin

En Joan, com molts republicans espanyols va conèixer l'infern de l'infern. Els camps francesos havien estat una aproximació. Però l'infern de veritat era Mauthausen. I l'infern de l'infern era Gusen, un camp annex del qual sortia viva

molt poca gent. Entre els dos camps va passar cinc anys convivint amb la mort. Ara viu a Perpinyà.

Maria Mestre Peretó

Com molts infants d'aquell comboi dels 927, va sofrir un viatge penós. Ningú els va dir on anaven, tenien molta por. Els uns deien que els portarien en una zona lliure de França, els altres temien que els tornessin a l'Espanya de Franco de la qual havien fugit. Quan van arribar en aquella estació desconeguda van llegir un nom: Mauthausen. Aquella paraula encara no els deia res. Ben aviat, quan la Maria i la seva mare veuen com s'emporten el pare, comencen a entendre l'horror que els ha tocat de viure. Elles tornen a Espanya. El pare morirà a Gusen.

Ramon Milà Ferrerons

Malgrat no haver participat en la guerra, patirà l'exili, l'internament als camps de refugiats francesos i el trasllat des d'Angulema a Mauthausen. Allà, formarà part del famós comando Poschacher, que treia clandestinament negatius del laboratori fotogràfic del camp, on treballava el fotògraf Francesc Boix. Amb la col·laboració d'una veïna del poble, Anna Poitner, aconseguen amagar proves gràfiques definitives de les atrocitats comeses pels nazis i de la implicació d'alts dirigents. Tot aquest material serà una prova excepcional al judici de Nuremberg.

Lázaro Nates Gallo

Un altre dels membres del comboi dels 927. A molts, els costa fixar el dia que van deixar de ser nens. Ell en té la data ben clara: el 24 d'agost del 1940, el dia que va ser separat de la seva mare sense poder-se'n acomiadar; el dia que, de camí a l'entrada de Mathausen, els joves del pobles els escopien. Ha estat membre actiu de la Federació de Deportats i Internats Polítics a França, i d'aleshores ençà viu a París.

Eusebi Pérez Martín

Membre de la centúria Vilafranca de la CNT. Va lluitar al front d'Aragó. Després del periple pels camps francesos acaba a Cognac, on pateix els rigors d'aquell subprefecte que va informar els seus superiors dient: "He donat avís personalment que tots els espanyols sense excepció –ja que tots són indesitjables perquè van haver de fugir d'Espanya– siguin arrestats i traslladats al Camp dels Alliers, a Angulema. És una depuració que s'imposa i l'únic que lamento es no tenir el poder de decidir el mètode d'execució". L'Eusebi era un d'aquells "indesitjables" que calia depurar. Des d'Angulema és traslladat, també amb el tren dels 927, a Mauthausen, on passarà cinc anys. Actualment viu a Veneçuela.

Tomàs Pujol Llecha

El Tomàs diu irònicament que “va fer tota la temporada” per referir-se als cinc anys internat a Mauthausen, aquell camp que molts espanyols van construir pedra a pedra. Considera que va tenir sort perquè va treballar de barber, una feina fàcil i còmoda comparada amb altres. Però ser barber volia dir assistir al primer ritual de deshumanització dels presoners que arribaven: vestit de ratlles, un número, pelada al zero. Durant cinc anys, ell va veure l'espant de tots aquells que entraven a un regne incompreensible de mort i dolor. Va jurar que no tornaria a Espanya fins que les coses no haguessin canviat. No ho va fer fins a finals dels 80.

Josep Simon Mill

Nascut a Olvan, al Berguedà. Sindicalista de la CNT. Malgrat l'afecció cardíaca que patia, es va acabar incorporant a files per defensar la República. Una vegada a França, serà destinat a fer treballs de fortificació a la Línia Maginot, que no va impedir l'ocupació alemanya, però, en canvi, sí que va comportar la captura de molts republicans espanyols. Després de passar per diverses presons, fou deportat a Mauthausen. Com molts altres supervivents, ha tingut la generositat de reviuere el seu dolor, ha tornat a aquell horror i n'ha deixat testimoni en el llibre *Un clam de llibertat*.

Jesús Tello Gómez

Un altre d'aquells aragonesos que van viure els últims mesos de la Guerra a Catalunya, refugiat davant l'avanç franquista. Un altre d'aquells republicans del comboi d'Angulema. Com ell diu, en el moment que pujaves al tren ja no eres res, només un número, et treien tota la personalitat. Va treballar a la tristament famosa cantera de Mauthausen, va haver de pujar els 186 esglaons per on queien esgotats els seus companys carregats amb pedres inhumanes. Si mai mireu les fotos de l'alliberament del camp, hi veureu molts espanyols. Si us fixeu en els que fan caure l'àliga que presidia l'entrada, el símbol del poder nazi sobre la vida i la mort, hi veureu un home anomenat Jesús.

Joaquim Vallsells Casasús

Els seus 13 anys el feien apte per entrar a Mauthausen amb el seu pare i el seu germà. Però se'n va poder escapolir i va fer el viatge de tornada a Espanya amb la mare i les germanes. Encara ara, diu que tremola quan recorda el clamor d'aquell comboi quan es va posar en marxa: aquelles dones desesperades plorant i cridant que pressentien la destinació que esperava als seus homes, germans, fills. Quan va tornar al seu Calaceit natal, els franquistes els ho havien pres tot: les cases, la fàbrica d'oli... Van trigar tres anys a saber res del pare i el germà, i van haver de suportar l'estigma de ser una família de rojos.

José M. Villegas Izquierdo

El seu raonament és ben clar: entrar a la resistència francesa era continuar la lluita contra el feixisme, combatre contra aquell Hitler que havia ajudat Franco, voler vèncer-los tots dos alhora. El seu número a Buchenwald, el 69.684, el recorda encara en alemany. De saber aquelles paraules -i algunes més- en alemany, en podia dependre la vida o la mort. Com saber comptar fins a 25, el nombre de bastonades que els presos rebien per qualsevol absurd. No es podien descomptar ni equivocar, sota amenaça de tornar a començar el càstig. I en el record també una data: el 14 d'abril, el del 45; el dia de l'alliberament, un 14 d'abril com el d'aquella República que no va tornar.